

Forfatter: Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 25

Titel:

Citation: "Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 25", i *Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i AA]*, Gyldendal, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-4_003-shoot-workid4_003_025.pdf (tilgået 08. maj 2021)

Anvendt udgave: Luxdorpha samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i AA]

Ophavsret Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen.](#)

[↶](#)

385

Kritisk Fortegnelse over alle udkomne Skrifter, siden

[✕](#) Trykfriheden.

[✕](#) Tredie Aargang, 25. Stykke.

[✕](#) No. 256,

[✕](#) Jerusalems Betragtninger over Re-

[✕](#) ligionens fornemste Sandheder til Hans Durchlauchtighed Arve Prindsen af Brunsvig og Lyneborg. Efter det tredie Oplag oversatte af Peder Topp Wandall. Første Deel. Trykt i Sorøe. Findes tilkiøbs i Kiøbenhavn hos Bogbinder Johan Carl Heidner boende i store Grønnegade No. 231. for 1 Rdlr. 2 Mark, stor 25 Ark 8. foruden Hr. Schön- heyders Fortale.

[✕](#) Titelen forkynder vore Læsere Indholdens

[✕](#) Vigtighed af dette Værk, og Jerusalem som

2

[✕](#) 386

[✕](#) dets værdige Forfatter — Meer behøve ikke de Læsere at vide, som ere nogenledes bevandrede i den nye Literature, for at fatte den fordeelagtigste Fordom om dette Skrift; hvori alt svarer tit Formaalenes Høyhed, hvori alt er sin udødelige Forfatter værdig. — Det er med andre Ord, et Skrift, som er fuldt af Interesse, Overbeviisning og Henrykkelse. — Forf. begynder med

[✕](#) at afhandle Vigtigheden i den Undersøgning: om der er en Gud til. Derfra gaae hans Betragtninger ordentlig frem over Religionens Grundsandheder, og endes i denne Deel med den 9de Betragtning om Religionens

[✕](#) Forhold imod Vantro og Overtro.—

[✕](#) Vi kunne ikke andet end lykønske os med saa værdigt et Skrift i vort Sprog; og vi kunne ikke undlade, i vort skiønsomme Publikums Navn, at sige Oversætteren Tak. Ja, en Oversætter af Hr. Wandalls Skiønsomhed, Lykke og Duelighed fortjener vor Agt og Erkiendtlighed.

[✕](#) No. 257.

[✕](#) Modgift eller Lærdom, Trøst og Raad

[✕](#) imod Synden, anvist udi Ti Aandelige Taler, bearbejdede, holdte og til Trykken hengivne af R. Peter Langhorn, China-Præst. Trykt og tilkiøbs hos Brødrene Berling for 3 Mark 8 β. stor 16 Ark 8vo.

3

[✕](#) 387

[✕](#) Læseren maae ikke søge noget besynderligt i den besynderlige Titel; thi Hr. L . . . s Prækener, som her ere udgivne, indeholde ingen besynderligere Modgift, Trøst og Raad imod Synden, end Prækener i Almindelighed. — Men Hr. L. vil strax fra Titelbladet gjøre sig bekiendt for sine Læsere. — Han vilde gjerne vinde i det ringeste den Fordeel, at synes en vittig og veltalende Prædikant; denne hans Hensigt troe vi at

spore lige fra Titelen indtil det sidste Ord i

☒ disse af ham bearbejdede og til Trykken hengivne hellige Taler. Men skulle vi sige, hvorledes han forekom os, da syntes vi, under hans Talers Giennemlæsning, at høre den snaksomme og pudseerlige aandelige Taler. Snaksom var han os i Henseende til de uendelige eensbetydende Talemaader, hvormed han opholdte sig ved et og andet Indfald, der dog ikke var af stor Vigtighed; og pudseerlig er han overalt, hvor han vilde underholde os med sin Vittighed; thi vi kunde knap bare os for Latter; ja endog hans Veltalenhed er pudseerlig; thi de Sving og Fald, som er hans Sprog sær egne, gjøre en alt for lystig Afverling; Men vore Læsere bør have den Fornøjelse at høre Manden selv. — Vi ville da først som en Prøve af hans Veltalenhed, hvilken vi dristede os til at kalde Snaksomhed, udskrive dem nogle Linier af hans Præken over den roe-

4

☒ 388

☒ lige Diævel, holden paa 3 Søndag i Faste, her ere de: „Han, (den rige Bonde) skriver op for Siælen lang Leve-Tid, mange Leve-Aar, du haver meget Godt i Forraad til mange Aar. Men han var ingen god Regnemester. Han regnede Feil, og satte Tal for mange, han

☒ gik for høyt i Regningen. Al Jorderiges Dommer trak fra, og gjorde de mange Aar til faa Timer. Det var en anden Regning. Nu han ret vil begynde at leve; nu faaer han Reyse-Ordre; nu bliver han sagt ud af Verden, nu bliver Huset paa Jorden ham opsagt, nu faaer han Befaling at fløtte, nu faaer han Bud at døe." Hvilken opbyggelig Skibs Veltalenhed spore vi ikke hos Hr. L. i følgende: „Jesu Christe! Du reneste Helved-Tillukker, Du eeneste „Himmel-Oplukker!" Dette sidste kan ogsaa være en Prøve paa Hr. L. . . s Pudseerlighed — men om den er anstændig i Taler, og i hellige Taler — det er en anden Sag!

☒ No. 258

☒ J. Kraftii Mechanica, Latine reddita & aucta a I. N. Tetens, cum Tabb. aeneis. Buezzovii & Wismariæ apud I. A. Bergerum & I Boednerum. MDCCLXXIII. er udkommen

5

☒ 389 i stor 4to. Dedicationen til Hertugen i Meklenborg og Fortalerne udgiøre 31 Sider, Skriftet selv 466 Sider, og Trykfeilene, som ere rettede, 4 Sider.

☒ Da Sal. Hr. Justitsraad og Professor Krafts Mekanik, formedelst det Sprog, hvorpaa den er skrevet, ikke vel har hidtil kundet blive til Lærdes Nytte uden for Dannemark, Norge og Sverrig, har Hr. Tetens, Professor Physices i Bützow, gjort sig de udenlandske Lærde forbundne ved at meddeele dem den første Tome af saa betydeligt et Verk, paa et Sprog, som endnu kan ansees, for at være tilfælles for de fleeste Lærde. Hr. Pr. T. har desuden forøget denne sin Udgave med adskillige Tillæg; saaledes forekommer pag. 325 til 391, som et Tillæg til den XV. Forelæsning, en heel Afhandling, som indeholder: Elementa Dynamices; paa et løst Blad ved Enden af Bogen, følger endnu et Stykke, som henhører til pag. 390. De øvrige Tillæg ere anbragte som Noter, og adskilte fra Forfatterens ved at bemærke dem med et hosføyet (T) men Forfatterens egne med (A). De udgiøre omtrent 20 i Tallet, hvoraf dog nogle ere vigtigere end andre, f. E. pag. 72. ved §. 53. Tillæg III. hvor Hr. T. i Texten har udskudt Forfatterens, og sat en almindeligere Opløsning

6

☒ 390

☒ der i steden. I det der udførte Problemate isoperimetrico; pag. 135 til 137. ved §. 155. Forelæsn. VIII. om Centro Oscillationis; pag. 398 til 400. ved §. 294. Forelæsn. XVI. om Maalet paa de levende Kræfter, og pag. 449 til 454 ved §. 352. Tillæg XIII. om Principio Minimi. Endnu findes en Anmerkning i Oversætterens Præmonito ad Lectorem pag. 30. som henhører til pag. 179. ved §. 181. Forelæsn. IX. om den udkastede Kugel, som skulde kunne følge med Jorden, som en Satelles. Til Forøgelserne kan ogsaa regnes, at heri findes foran ved hver Forelæsning og Tillæg et kort Indhold af §§erne. Hvad Oversættelsen selv angaaer, da er Sproget gandske forstaaeligt, og saaledes som man er vandt til at læse det i slige Materier; dog havde vi ikke just oversat Forfatterens Navn paa Titelen: Jens Kraft ved: Jensenius Kraftius. Paa nogle Stæder have vi fundet Oversættelsen temmelig frie; dog uden at forandre noget betydeligt i Meeningen. Det havde maaskee ogsaa været en liden Frihed, men den havde gjort Brugen af dette Verk lettere, naar Oversætteren endnu havde forladt den idelig afbrudte Nummerering af §§erne i Forlæsningerne og Tillæggene, og ladet dem alle gaae i een Følge. At nogle af Forfatterens Noter ere ikke bemærkede med (A)

7

☒ 391

f. E. Pag. 46. og 315. O. f. regner vi til Trykfejl, ligesom at i bemeldte Præmonit. ad Lect. anvises Elementa Dynamices efter Forelæsn. XVI. som skal hedde XV.

No. 259.

Afhandling om Aalborgs Handel, — kronet af det Kongelige Danske LandhuusholdningsSelskab, — ved Christian Magnus Olrik, Hospitals - Forstander i Helsingør og Medlem i bemeldte Selskab. Kiøbenhavn 1773. Trykt paa Gyldendals Bekostning, og findes hos hannem tilkiøbs for 3 Mark. 17 Ark stor 8.

Nytten af politiske Handels-Balancer kan lettelig indsees, men vanskeligere er det at angive en tilforladelig Maade, hvorefter samme med Vished kan udregnes og fastsettes. Den rullerende Pengesum, dens Af- eller Tiltagelse, Hvilken endog, usupponeret periodiske generelle Ommyntninger, neppe kan bestemmes, er i sig selv et ufuldstændigt Vidne om Handlens Tilstand, da den i et hvert Land varieres af alt for mange absolute og relative Omstændigheder. Ve- xel - Courfen er ikke meget sikrere; thi retter den sig skjønt for en stor Deel efter Forholdet mellem Statens active og passive Handel, saa er

8

392

det dog lige saa vist, at saadant Forhold aldeles ikke er den seneste Grund til Coursens Stigen og Falden. National - Gield, Subsidier, Ve- rel - Rytterie, Forbud paa Penges Udførsel, en falsk Myntefod, og et urigtigt Banco - System, m. v. ere Aarsager, der i Coursen frembringe stimme Virkninger, som Handlens forskellige Forhold. Endnu uvissere er det, efter gieltende Beregninger over Landets Natur- og KonstProducter, sammenlignede med Consumptionen, i Folkemængdens adskillige Classer, saavel af inden som udenlandske Vare, at ville bestemme Handlens Udslag. Denne Plan har Pontoppidan fulgt i sin Oeconomiske Balance, og vist nok, naar man meer vilde skrive for at smigre sin Nation, og at priise sine Landsmænd lykkelige, end for at sige rigtige, skjønt ubehagelige, Sandheder; saa er denne Methode, der lader Indbildningskraften frie Raadighed, meget fortreffelig. Pontoppidan har paa denne Maade udbragt, at Danmark, Ordet taget i den egentligste Forstand, vinder i sin Handel aarlig over en halv Tønde Guld; Men hvad dømmes man nu om slige smigrende Fordeele? Man anseer dem for godhiertige Patriotiske Drømme, for pig defi-deria, og den i Aaret 1772. udkomne Afhandling om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handlen giver os desværre kuns slet

9

393

Trøst, og aabner os en ganske forskiellig Scene. Alting vel overlagt, bliver der altsaa, for at be- stemme Handels - Forfatningen, ventelig intet sikrere Thermometrum tilbage, end at tage sin Tilflugt til Told - Registerne, som det simpleste Middel, og fornemmelig ved Hielp af samme at forskaske sig specielle, og, for Politisk Brugbarheds Skyld, Nøye detaillerede Beskrivelser over enkelte Steders Handel. I saadan Hensigt var det, at vor priiselige Landhuusholdnings-Selskab ved udsatte Præmier søgte at opmuntre Landets tænkende Borgere til at levere Handels-Historier om enkelte Byer; og til dette Øiemeed har Hr. Kammerraad Olrik, som allerede tilforn i dette Fag er bekiendt af sit Forsøg over Bergens Handel, udarbejdet nærværende Afhandling om en af vore vigtigste Handelssteder, og Værkets Nøjagtighed tilkiendte ham Belønningen.

Heele Afhandlingen, som i sær er bestemt for Aalborgs Handel, saaledes som den var i Aaret 1769. bestaaer af 14 Kapitler. I det 1ste viises Aalborgs Handel med Danmark, og der angives, hvad Vare denne Kiøbsted til og fra andre Danske Byer har ind- og udført; Hist og her anstilles Sammenligning med Aalborgs Handel i nogle af de forrige Aaringer f. Ex. 1652. og i sær 1706. Ved denne indenlandske Han-

10

394 del har Aalborg i Aaret 1769. vundet 46,993 Rdlr. — Det 2de Kapitel detaillerer paa samme Maade Handlen med Norge, som i bemeldte Aar udfalder for Aalborg til en Gevinst af 99,347 Rdlr. og ligeledes sammenlignes med Aaret 1726. — Det 3die Kapitel handler om Aalborgs Haandværkere og Fabriqver, disse sidste ere et Sukker - Raffinaderis, Sæbesyderie, Køn- røgs-Fabriqve, Trækkerie, Teglblænderie og tilforn et Silke Fabriqve. — I det 4de Kapitel viists Aalborgs egne Skibes Mængde og Drægtighed i nogle Aar af forrige og dette Aarhundrede, hvoraf sees, at Forskiellen ikke saa meget bestaaer i Skibenes Mængde, som i Bygnings - Maadens Forandring og deres Drægtigheds Forøgelse. — I det 5te Kapitel, og de følgende, til det ellefte inclusive, detailleres Aalborgs udenlandske Handel, der i Aaret 1769. overalt udfaldt til dens Tab; Ved sin Handel med Sverrig tabte den 2,168 Rdlr. med de østersøeske Skæder 80,239 Rdlr. med Hamborg 9,046 Rdlr. med Engelland 7,234 Rdlr. med Holland 10,115 Rdlr. med Frankerig 3,652 Rdlr. og med Portugal 18,374 Rdlr. — Det 12te Kapitel indeholder Betragtninger over Aalborgs udenlandsse Handel. Vel har Aalborg ved sin heele indenlandske Handel i Aaret 1769. vundet 146,340 Rdlr. som paa Landets indvortes Vind-

11

[X](#) 395

[X](#) skibelighed nødvendig maae have havt en ypperlig Indflydelse, men derimod har den i samme Aar ved sin udenlandske Handel tabt 130,818 Rdlr. der for heele Staten er et virkeligt og alt for betydeligt Tab, ja endog langt overgaaer Aalborgs Tab i de 2de forrige Aaringer, og vist nok, dersom Underbalancen i Fremtiden skulde vedblive at stige i samme Forhold; saa vilde Følgerne for Landet blive alt for bedrøvelige; Efter denne generelle Beregning anstiller Forfatteren en Sammenligning mellem Aalborgs udenlandske Handel i Aarene 1706 og 1769, og Viiser Forskiellen i Henseende til de Vare, hvoraf enten intet eller et mindre Quantum i det eene eller andet af bemeldte Aar til eller fra Aalborg er ind- og udført. Vi troe, at denne Sammenligning, vel overveiet, uden Tvivl kan give Leilighed til adskillige, ikke ubetydelige, Anmerkninger, dog at man bruger den med fornøden Varsomhed, saavel i Hensigt til hvad Oplag Byen af visse Vahre fra de foreløbende Aar kan have havt, som og i Henseende til den Forskiel, der kan have sin Grund i den middelbare Handels Indskrækning, og den umiddelbares Udviidelse, i Forbud paa visse Vahres Indførsel, i Told - Tariffens Forandring, og følgelig, af disse og fleere Aar- sager, i Contrabande - Handlens større eller mindre Overvægt.

12

[X](#) 396

[X](#) Det 13de Kapitel viser Aalborgs, i Hensigt til Handlen, fordeelagrige Omstændigheder, Hindringerne i dens Handel, og Midlerne til dens Forbedring. Til de betydeligste indvortes Fordeele henregnes dens beqvemme Beliggenhed, Leilighed og Lyst hos de unge for Handlen bestemte Mennesker, til at undervises, foruden i Skrivning og Regning, i Bogholderiet og adskillige fremmede Sprog. Kiøbmændenes, endog de Rigestes, Iver i at fortsætte og vedblive Handlen, Deres Ordholdenhed og Reedelighed, Deres Lyst til Fabriqvers Anlæg, og endelig, at ikke Selge - Koner gaae omkring med Kramvahre. Derimod ere de vigtigste Hindringer i Aalborgs Handel, Sildefiskeriets Aftagelse i Liimfiorden, den skadelige Landprang, som øves af Skuderne fra Løkken, Blokhusene og andre Steder, samt Mangel paa fornødne Manufacturer og Fabriqver. Midlerne til Handlens lykkeligere Opkomst, maatte, foruden nysomtalte Hindringers Hævelse, i sær erholdes ved Landvæsners Ophielpelse og fordeelagtigere Indretning, og ved muelige Forbedringer i en og anden af de udenlandske Handelsgreene, som i det mindste ikke burde være for Aalborg blot passive.

[X](#) Det 14de Kapitel indeholder alphabetiske Tabeller over de Vare, som i Aarene 1706,

13

[X](#) 397

[X](#) og 1769 (og hvad visse Artikler angaaer, tillige i nogle andre Aar;) til og fra Aalborg, fra og til Danmark, Norge og fremmede Steder ere ind - og udførte. Disse Tabeller ansee vi for meget nyttige og beqvemme, da de med eet øyekast lade os oversee Aalborgs Handel med ethvert Slags Vare i sær; men Møye og Fliid have de vist kostet Forfatteren; dog det samme gjelder jo om heele Værket, som i Hovedsagen er grundet paa Aalborgs Toldbøger, og ikke uden megen Umage og kiedsomme Regninger er bragt i saa nyttig og ordentlig en Form, at det kan tiene til Mønster for andre Af handlinger i lige Fald. Forfatteren angiver selv i Fortalen slige Arbejder for saa møisommelige, at naar man ikke har en stærk Taalmodighed, og tillige en fast Overbevisning om deres muelige Nytte, maae man synke under Byrden, og forlade Arbeidet paa Halvveien; Og vi kunne ikke andet end heri give ham fuldkommen Ret; Men jo større Tak skylder man paa den anden Side de Mænd, der ikke ved disse Vanskeligheder lade sig afskrække fra at bidrage til det fornuftige Publikums Oplysning i saa vigtigt et Fag. Vi ønske kuns at fleere maatte ved Landhuusholdnings - Selskabets Opmuntringer ansføres til at levere os lige saa rigtige, lige saa vel udarbejdede Handels - Beskrivelser over vore andre Kiøbsteder; Og ventelig blive vore Ønsker

14

[X](#) 398 opfyldt; thi paa en Tid, da man bør haabe, at vor gamle mysteriense Statskonst er forsvunden, vil Adgang til Toldbøgerne neppe nægtes Vedkommende, som maatte have Lyst deraf at betiene sig; og da, naar vi fik tilforladelige historiske Kundskaber om vore fleeste Handelsstæder, da først skulde Statsphilosopherne, de politiske Genier, kunde begynde, paa visse Grunde at angive sikre Planer til Handlens Opkomst, thi de Slutninger man af een enkelt Byes Historie, uden Sammenligning med andre, kunne uddrage, ere alt for tvivlsomme, i sær hvad Aalborg an gaaer, der driver saa stor en indenlands Handel, og med Vare, ofte ved Udførslen uangivne, forsyner saa mange andre Smaaesteder, der kuns ere at ansee som denne Byes Høkere. Der skulde derhos være ønskeligt, om slige Beskrivelser detaillerede Handlen ikke for eet, men for fleere paa hinanden følgende Aar; Vel blev Arbeidet derved vidtløftigere, men Nytten blev og des sikrere, og maaskee Øiemeedet neppe paa anden Maade fuldkommen opnaaes, da man ellers, uvidende om en Byes forhen havde eller beholdende Forraad, ikke egentlig indseer dens Handel for det bestemte Aar. Endog Hr. Ol- riks Afhandling kan herom overbevise os; Man vil f. Ex. finde, at Aalborg i Aaret 1769. intet Silke har indført, og deraf maae dog forbruges

15

✂ 399

✂ en temmelig Mængde, men derimod udført 3 Pd. den maae altsaa tilforn dermed have været forsynet. Af Caffebønner er kuns indført 1139 Pd. hvor lidet for saa stor en Bye, der i samme Aar, Udførslen fradraget, har af Thee indført 19 Casser, 1680 Pd. og af Caffebønner findes ingen at være udført, hvem har da forsynet Smaaestederne og Landet? af Franke Viine, saavel som af Fransk Brændeviin, er i Aaret 1769. neppe indført Halvparten mod Aarene 1723, 1724 og 1730; Dersom denne Forskiel ikke har sin Grund i et større Oplag fra de næste Aar for 1769, hvilket Tabellen ved pag. 146. maaskee kan give Anledning til at formode, hvorledes skal man da forklare dette Paradoxon. Skulde Byen være blevet mere tarvelig og sparsom? Vi vilde i det mindste ønske det! eller skulde Toldens Forhøjelse være Aarsag deri; skulde Toldsvig kunde give nogen Oplysning i disse Hemmeligheder. Desværre slige Omstændigheder ville altid forvolde en slags Usikkerhed i de paa Toldbøger grundede Beregninger, der dog desuagtet af alle blive de meest tilforladelige.

✂ No. 200,

✂ Børne - Vennen. Om Børnenes physiske Opdragelse fra Fødselen af indtil det femtende

16

✂ 400 Aar. Indeholdende Opløsningen paa de Spørsmåale: Hvilke ere de fornemste Aarsager til at de fleeste Mennesker døe i deres Barndom? Og: Hvilke ere de kraftigste Midler til at bevare deres Liv? Til almindelig Nytte opsat af Johann Christian Lange, Doktor i den Medicinske Videnskab og Praktikus i Kiøbenhavn. 1773. Trykt hos Stein og tilkiøbs paa Bogladerne og hos Forfatteren selv i Snaregaden No. 12. for 4 Mark. Stor 21 3/4 Ark 8vo.

✂ Denne Bog er skreven uden Nødvendighed, trykt uden Ziirlighed, gemeen uden Fattelighed, og recenseeret (i den Kritiske Journal) uden Barmhiertighed.

✂ No. 261.

✂ Lommebog til hver Mands Brug for 1773. Kbhvn. tilkiøbs paa Hr. Agent Holkes Contoir i hans Gaard paa store Kiøbmager Gade for 10 S. Stor 3 Ark 12mo.

✂ For Samlingens Skyld anføre vi denne Piece, hvis Indhold er enhver ellers bekiendt nok af Aviserne.